

А. Дашковська,

здобувачка кафедри конституційного права
Одеської національної юридичної академії

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВИБОРІВ В УКРАЇНІ

Процес вдосконалення правового простору для діяльності засобів масової інформації під час виборів триває. Сучасний стан законотворчої діяльності у цьому напрямку пов'язаний із різноманітними підходами до демократизації інформаційних правовідносин у виборчому процесі. Діяльності засобів масової інформації під час виборів, а також встановленню прозорості та гарантованої системи інформаційного забезпечення виборів повинно кореспондувати законодавче забезпечення із чіткою системою норм, які регламентують реалізацію прав усіх суб'єктів виборчого процесу.

Виборча проблематика особливо сьогодні привертає до себе увагу і підвищений інтерес як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Останнім часом, на хвилі минулих виборів, з'явилися статті, книги, предметом дослідження яких є саме інформаційні правові відносини, що склалися під час виборчого процесу. Взагалі виборчій проблематиці присвячено багато наукових конференцій. Сучасні тенденції розвитку інформаційної сфери виборчого права потребують подальшого наукового дослідження.

Мета статті полягає в проведенні аналізу та узагальненні існуючої законопроектної діяльності, яка направлена на регулювання інформаційних відносин під час виборчого процесу в Україні, виявленні певних її недоліків, прогалин, тенденцій розвитку.

Основні принципи діяльності ЗМІ, закріплені у чинних законодавчих актах, регулюючих виборчі правовідно-

сини, безумовно, не втрачають своєї актуальності у законопроектах, які подані до законотворчого органу України за останній рік. Тобто й надалі у текстах документів збережено принципи рівного та неупередженого ставлення засобів масової інформації до кандидатів — суб'єктів виборчого процесу, принцип свободи передвиборної агітації, рівного доступу всіх кандидатів і партій — суб'єктів виборчого процесу до засобів масової інформації незалежно від їх форми власності, крім засобів масової інформації, засновниками (власниками) яких є політичні партії, та зобов'язання засобів масової інформації об'єктивно і неупереджено висвітлювати хід підготовки і проведення виборів. Також незмінною гарантією діяльності ЗМІ залишається право представників засобів масової інформації на безперешкодний доступ на всі публічні заходи, пов'язані з виборами, а на засідання виборчих комісій та на виборчу дільницю у день виборів — на умовах, визначених законодавством. Виборчі комісії, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, посадові і службові особи цих органів зобов'язані в межах своїх повноважень надавати їм інформацію щодо підготовки і проведення виборів [1]. Право на доступ до інформації займає особливе місце, оскільки є гарантією реалізації багатьох інших прав і свобод людини і громадянина. Це право не можна ототожнювати з правом на свободу інформації, оскільки вони, хоча й мають однакову мету забезпечення реалізації потреби людини в інформації,

проте у них різне функціональне призначення [2].

11 липня 2008 року народним депутатом України А. Шевченко було подано законопроект «Про внесення змін та доповнень до деяких законів України щодо передвиборної агітації та висвітлення виборчого процесу у засобах масової інформації» [3]. Як зазначено у пояснювальній записці до законопроекту, для того, щоб забезпечити нормальну діяльність засобів масової інформації під час виборів, встановити прозору систему проведення передвиборної кампанії та доступ кандидатів, необхідно встановити єдині правила передвиборної агітації. Законопроект покликаний узгодити порядок доступу до засобів масової інформації, висвітлення засобами масової інформації передвиборної кампанії, доступу кандидатів до засобів масової інформації, в т.ч. державної та комунальної власності, відповідальність за порушення правил агітації під час проведення місцевих виборів, виборів до Верховної Ради України, Президента України. Згідно з цим законопроектом запропоновано внести зміни та доповнення до деяких законів України, зокрема до Закону України «Про вибори народних депутатів України», Закону України «Про вибори Президента України», Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів». Так, законопроектом передбачається узгодження певних загальних положень стосовно ведення передвиборної агітації на всіх видах виборів України, зокрема на виборах народних депутатів України, президентських та депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Так, до розділів вказаних законодавчих актів, які регулюють передвиборну агітацію, запропоновано ввести статтю під назвою загальний порядок проведення передвиборної агітації, у якій акумулювати усі загальні нормативні положення, закріплюючи цей інститут виборчого права, а саме визначення передвиборної агітації, строки

її проведення тощо. Проаналізуємо вказані зміни на прикладі запропонованих змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України». Передбачається викласти розділ VIII вказаного закону у новій редакції. Визначення передвиборної агітації не зазнало змін, але автор законопроекту виключив поняття політичної реклами та форм проведення передвиборної агітації. Запропоновано, що до прийняття Центральною виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчого списку партії (блоку), партії мають право проводити масові акції, розповсюджувати друковані матеріали на свою підтримку та закликати голосувати «за» чи «проти», за винятком поширення таких матеріалів і закликів у засобах масової інформації та на носіях реклами. Законопроектом передбачено багато нововведень. Також, згідно з законопроектом, спонсорство телерадіопрограм забороняється. У статті 66 законопроекту — висвітлення виборчого процесу у засобах масової інформації — закріплено, що засоби масової інформації здійснюють висвітлення виборчого процесу з метою забезпечення прав виборців на вільний та поінформований вибір. Засоби масової інформації зобов'язані об'єктивно висвітлювати хід підготовки і проведення виборів. Засоби масової інформації мають право висвітлювати виборчий процес, аналізувати та оцінювати передвиборні програми партій (блоків) та особистісні якості кандидатів, організувати дебати за участю кандидатів на умовах, визначених цим Законом. Висвітлення виборчого процесу телерадіоорганізаціями усіх форм власності та державними і комунальними друкованими засобами масової інформації має здійснюватися на засадах об'єктивності, неупередженості та збалансованості. Принцип збалансованого висвітлення передбачає пропорційну увагу до політичних партій (блоків) залежно від їх популярності. Приватні друковані засоби масової інформації у власних матеріалах мають право віддавати перевагу одному чи кільком політичним партіям (блокам),

а також висловлювати свої політичні уподобання за умови відсутності прямих закликів голосувати «за» або «проти». Державні та комунальні засоби масової інформації у своїх програмах та матеріалах не мають права аналізувати передвиборні програми, коментувати дії кандидатів, партій, блоків, оцінювати їх дії та особистісні якості. Журналіст телерадіоорганізації, що був зареєстрований у ролі кандидата у народні депутати України, не може вести телевізійні та радіопроеграми. Доступ до ефіру таких журналістів здійснюється з дотриманням принципу рівних можливостей всіх кандидатів у народні депутати України. Також законопроектом запропоновані нові вимоги стосовно порядку поширення передвиборної агітації в електронних (аудіовізуальних) засобах масової інформації. Так, телерадіоорганізації зобов'язані здійснювати аудіо-, відеозаписи усіх передач, що містять передвиборну агітацію, і зберігати їх протягом тридцятиденного строку з дня офіційного оприлюднення результатів виборів. Певні зміни були запропоновані й у статтю, що стосується обмежень щодо ведення передвиборної агітації. На відміну від чинного закону, запропонованим проектом не встановлено заборони для іноземців та осіб без громадянства брати участь у передвиборній агітації через журналістську діяльність. Також у проекті виключено пункт, яким взагалі заборонялось проведення передвиборної агітації в зарубіжних засобах масової інформації, що діють на території України, а також у зареєстрованих в Україні засобах масової інформації, в яких частка зарубіжної власності перевищує п'ятдесят відсотків. Закріплено визначення грубого порушення засобом масової інформації вимог закону, в результаті якого суд вправі прийняти рішення про тимчасове зупинення дії ліцензії або про тимчасову заборону випуску друкованого видання. Так, грубим вважається умисне порушення вимог щодо заборони поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, насильницької зміни чи повалення консти-

туційного ладу або захоплення державної влади, посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, пропаганду війни, розпалення національної, расової чи релігійної ворожнечі та щодо розповсюдження завідомо недостовірних наклепницьких відомостей про партію (блок), а також умисне невиконання рішення суду у виборчому спорі, що набуло законної сили. Також законопроектом встановлено, що засоби масової інформації не несуть відповідальності за відмову у розміщенні матеріалів передвиборної агітації, якщо вони мали обґрунтовані підстави припускати, що такі матеріали порушують вищезазначені заборони. Взагалі, аналізуючи запропоновані зміни до законодавства, можна зробити висновок, що автором законопроекту пропонуються демократичні та ліберальні новели відносно діяльності саме засобів масової інформації під час виборів. Певні свободи та гарантії встановлені законопроектом для засобів масової інформації, безумовно, повинні позитивно вплинути на сучасне інформаційне суспільство.

11 грудня 2008 року народним депутатом України Ю. Ключковським було подано законопроект «Про вибори народних депутатів України» [4]. Як зазначає автор законопроекту, суттєвого доопрацювання потребує і законодавче регулювання передвиборної агітації. По-перше, необхідно чітко відділити інформаційне забезпечення виборів, необхідне для усвідомленого та відповідного до вимог закону здійснення волевиявлення виборців, від передвиборної агітації. По-друге, необхідно уточнити поняття передвиборної агітації, що зменшило б обсяг непорозуміння та зловживань у цій політично делікатній діяльності. По-третє, слід упорядкувати вимоги до діяльності засобів масової інформації як у частині інформування суспільства про перебіг виборчого процесу, так і в частині їх участі у передвиборній агітації. Як зазначено у проекті закону, виборці мають право на здійснення поінформованого вибору. Виборцям забезпечується можливість доступу до інформації, потрібної для здійснення свідомого, поінформованого,

вільного вибору. Новелою законопроекту стало впровадження порядку створення та поширення телерадіоорганізаціями передач за участю представників партій — суб'єктів виборчого процесу. Так, як зазначено в законопроекті, телерадіоорганізації мають право створювати та поширювати передачі за участю представників різних партій — суб'єктів виборчого процесу у формі передвиборних дебатів чи дискусій. Зазначені передачі повинні бути організовані у цикл передач однакового формату з метою забезпечити можливість участі у них усіх партій — суб'єктів виборчого процесу за їх бажанням. Вимоги щодо формату передач, вартості, обсягу ефірного часу, а також інші умови проведення також запропоновані у законопроекті. Взагалі у законопроекті уперше пропонується розмежувати інформаційне забезпечення виборів як поширення об'єктивної і безсторонньої інформації про перебіг виборчого процесу, про права виборців, процедури їх реалізації та захисту, про партії — суб'єктів виборчого процесу та висунутих ними кандидатів у депутати, з одного боку, та передвиборної агітації як здійснення будь-якої діяльності, яка має на меті спонукати або спонукає виборців голосувати або не голосувати за певну партію — суб'єкта виборчого процесу, кандидата (кандидатів) у депутати — з іншого.

Проаналізувавши позитивні та негативні сторони сучасного виборчого законодавства та дослідивши тенденції його вдосконалення через законотворчу діяльність, можна зробити висновки, що демократизація сучасного інформаційного суспільства, у тому числі у виборчій сфері, триває. Напередодні президентських виборів, а також у зв'язку із досить нестабільною політичною ситуацією у країні, необхідно цей процес прискорити. Компроміс між гарантуванням інформаційних прав громадян у вигляді їх забезпечення збалансованою, повною, правдивою інформацією під час виборчого процесу та професійною журналістською діяльністю є видимим у наведених законопроектах. Запропонований законопроект А. Шевченка надає

більш ліберальні можливості для діяльності ЗМІ у виборчому процесі. Очевидно, що вжитий підхід до відокремлення «виборчої» інформації є позитивним фактором вдосконалення виборчого законодавства. Відкритими залишаються питання стосовно використання політичної символіки під час висвітлення інформації, яка не є передвиборною агітацією у новинах, програмах тощо. Також невизначеною залишається проблема юридичного тлумачення та однакового застосування принципів об'єктивності, збалансованості та неупередженості під час висвітлення виборчого процесу. Безумовно, ці принципи є вкрай необхідними для демократичного функціонування виборчої системи взагалі, але різне розуміння практичної реалізації задекларованих цінностей призводить до негативних наслідків. Так, наприклад, з'ясування терміну збалансованого висвітлення не повинно приводити до спотвореного сприйняття рівного чи однакового в умовах нерівної політичної популярності та зацікавленості тими чи іншими політичними силами у суспільстві. Відкритою та нерозв'язаною на практиці залишається проблема «реального» терміну передвиборної агітації. Незважаючи на те, що законом встановлено певний строк початку агітації, жодний учасник виборчого процесу не може бути позбавлений права на інформування суспільства про свою діяльність до законодавчо встановленого терміну. Тобто на інформацію, яка поширюється до моменту реєстрації того чи іншого суб'єкта виборчого процесу, не поширюються вимоги виборчого законодавства, у тому числі обмеження чи заборони. Якнайменше необхідно чітко врегулювати умови ведення агітації з моменту оголошення початку виборчого процесу.

Таким чином, ключова роль у забезпеченні стабільного функціонування інформаційної сфери в сучасних умовах належить державі [5]. Саме на державу як основний регулятор суспільних процесів покладено важливу місію спрямовувати та стимулювати розвиток інформаційної сфери, не допускати негативних побічних проявів цього роз-

витку, тим самим прискорювати перехід України до якісно нової стадії розвитку — інформаційного суспільства.

Ключові слова: масова інформація, виборча проблематика, ЗМІ, законопроект, вибори, передвиборна агітація, публічна символіка.

У статті аналізуються сучасні тенденції правового регулювання діяльності ЗМІ під час виборів в Україні. Узагальнюється сучасна практика законотворчої діяльності, яка направлена на регулювання інформаційних правовідносин. Розглядаються різні підходи удосконалювання виборчого законодавства. Визначені деякі перспективи подальшого розвитку регулювання діяльності ЗМІ під час виборів в Україні.

The given article analyses modern tendencies of legal control of the mass media activity during the elections in Ukraine. The contemporary practice of legal activity in legislation aimed at information legal relationship control is analyzed and generalized. Various approaches to electoral legislation improvement are observed as well as the new ways of information sphere development. The prospect of further development of legal control activity of mass

media during the elections in Ukraine is stated.

Література

1. Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України»: Закон України від 30 верес. 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 38. — Ст. 449.

2. Нестеренко О. В. Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Нестеренко; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. — 2008. — 22 с.

3. Про внесення змін та доповнень до деяких законів України щодо передвиборної агітації та висвітлення виборчого процесу у засобах масової інформації: проект закону України від 11 лип. 2008 р. — Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33016.

4. Про вибори народних депутатів України: проект Закону України від 11 груд. 2008 р. — Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33945.

5. Бурило Ю. П. Організаційно-правові питання державного управління в інформаційній сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Ю. П. Бурило; Держ. вищ. навч. закл. «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». — 2008 р. — 18 с.

УДК 347.626.6(477)

Ю. Цал-Цалко,

здобувач кафедри цивільного процесу
Одеської національної юридичної академії

ПЕРЕДУМОВИ ТА УМОВИ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЩОДО ПОДІЛУ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Відповідно до ч. 1 ст. 3 ЦПК [1] України кожна зацікавлена особа має право в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Відкриття провадження у справах щодо поділу спільного майна подружжя в суді першої інстанції є початковою, самостійною і обов'язковою стадією цивільного процесу, яка має свою мету, завдання, зміст та відповід-